

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ظرفیت‌های تجاری کشورهای اسلامی آسیای جنوب غربی
در بخش High Tech با تاکید بر ایران

پدیدآورنده: دکتر جواد عابدینی

موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

WWW.ITSR.IR

سرشناسه	عابدینی، جواد، ۱۳۵۳ -
عنوان و نام پدیدآور	ظرفیت‌های تجاری کشورهای اسلامی آسیای جنوب غربی در بخش High Tech با تأکید بر ایران / پدیدآورنده: جواد عابدینی.
مشخصات نشر	تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	۱۹۵ ص:؛ مصور، جدول، نمودار.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۴۶۹-۳۷۰-۰
وضعیت فهرست نویسی	فیا
موضوع	تکنولوژی پیشرفته - ایران - صنعت و تجارت
موضوع	تکنولوژی پیشرفته - خاورمیانه - صنعت و تجارت
موضوع	ایران - بازرگانی - خاورمیانه
موضوع	خاورمیانه - بازرگانی - ایران
موضوع	کشورهای اسلامی - بازرگانی - ایران
موضوع	ایران - بازرگانی - کشورهای اسلامی
شناسه افزوده	موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی
رده بندی کنگره	HF ۱۳۷۰/۲:۲۷ ۱۳۹۰
رده بندی دیویی	۹۵۵۰۵۶۰۳۸۲
شماره کتابشناسی ملی	۲۳۹۹۲۴۱

شماره شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۶۹-۳۷۰-۰ ISBN

نام کتاب: ظرفیت‌های تجاری کشورهای اسلامی آسیای جنوب غربی در بخش High Tech
با تأکید بر ایران

پدیدآورنده: دکتر جواد عابدینی (عضو هیأت علمی دانشگاه صنعتی شریف - دانشکده مدیریت و اقتصاد)

ناظر علمی: دکتر ابوالقاسم مهدوی

همکاران: طاهره برغمندی و حمیدرضا محبی

صفحه آرای، ویرایش ادبی، طراح جلد: خانه گرافیک آکاد

چاپ اول: ۱۳۹۰

تیراژ: ۴۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ ریال

لیتوگرافی چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر بازرگانی

ناشر: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

تمام حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان کارگر شمالی، بالاتر از بلوار کشاورز، شماره ۱۲۰۴ تلفن: ۶۶۹۳۹۳۲۹

وب سایت: WWW.ITSR.IR

پست الکترونیکی: info@itsr.ir

پیشگفتار

پیشرفت علم و فناوری در کشور از یک سو و توسعه همکاری‌های اقتصادی با کشورهای منطقه از سوی دیگر از محورهای مهم مورد تأکید سند چشم‌انداز ۲۰ ساله ج.ا. ایران می‌باشد: " ... در چشم‌انداز ۲۰ ساله، ایران کشوری است توسعه‌یافته با جایگاه اول اقتصادی علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین‌الملل. " متن سند چشم‌انداز ۲۰ ساله در افق ۱۴۰۴

در عین حال، پیشرفت علمی و کسب جایگاه ممتاز در فناوری جز از طریق اتکا به اقتصاد و صنعتی‌فناور و علم محور میسر نیست. همچنین، با توجه به افزایش مداوم سهم گروه کالاهای صنعتی، به ویژه کالاهای با فناوری بالا در اقتصاد دنیا، می‌توان ابراز داشت که رشد بالاتر اقتصادی یک کشور در گرو پیوستن وی به جرگه تولیدکنندگان این کالاهای می‌باشد. به علاوه، برخورداری شدید این صنایع از بازدهی‌های فزاینده به مقیاس، رشد پایدار در این صنایع را منوط به تولید انبوه (برای بازارهای وسیع و معمولاً بین‌المللی) نموده است. بر این اساس، دستیابی به محور فوق‌الذکر از سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جز در گرو تولید و صادرات موفق کالاهای با

فناوری بالا میسر نخواهد شد.

همکاری اقتصادی با کشورهای اسلامی به ویژه زیر مجموعه آسیای جنوب غربی از برنامه‌ها و اهداف درازمدت ج.ا. ایران قلمداد می‌شود. توجه به این دو هدف (پیشرفت فناورانه و توسعه همکاری‌ها با کشورهای اسلامی) این پرسش را در ذهن متبادر می‌سازد که آیا این دو هدف دو هدف همسو بوده و یا آنکه می‌بایست به طور مستقل دنبال شوند؟ به عبارت دیگر، آیا می‌توان پیشرفت علمی و فناورانه کشور را با توسعه همکاری‌های اقتصادی و تجاری با کشورهای اسلامی در همین زمینه همراه نمود؟ یا آنکه برای دستیابی به این دو هدف می‌بایست سیاست‌ها و برنامه‌های مستقلی را سازمان داد؟

با توجه به رسالت موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی مبنی بر بررسی سیاست‌ها و ظرفیت‌های بازرگانی کشور، این نوشتار قصد دارد با برآورد پتانسیل‌های تجارت درون گروهی کشورهای اسلامی آسیای جنوب غربی، ظرفیت‌های همکاری تجاری بین این کشورها را در صنایع با فناوری بالا ارزیابی نماید. امید است نتایج این کتاب بتواند چشم‌انداز روشنی را پیرامون سیاست‌های تجاری اتخاذ شده در صنایع با فناوری بالا و با کشورهای اسلامی آسیای جنوب غربی پیش روی سیاست‌گذار محترم، کارشناسان و محققان علاقه‌مند قرار دهد.

در پایان، لازم می‌دانم از جناب آقای دکتر جواد عابدینی - پژوهشگر و نویسنده این اثر، جناب آقای دکتر ابوالقاسم مهدوی - ناظر علمی طرح پژوهشی، جناب آقای دکتر محمد علی مرادی - داور علمی کتاب حاضر، و همکاران طرح پژوهشی تقدیر و تشکر نمایم. همین طور از معاونت پژوهشی موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، به ویژه گروه پژوهشی بازار مشترک اسلامی، که زمینه به ثمر رسیدن این اثر را فراهم نمودند سپاسگذارم.

دکتر مهدی فتح‌اله

ریس موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات	۱
۱-۱- مقدمه	۱
۲-۱- تعاریف	۵
۱-۲-۱- منطقه آسیای جنوب غربی	۵
۲-۲-۱- کالاهای با فناوری بالا	۸
فصل دوم: مروری بر اقتصاد و تجارت کشورهای اسلامی آسیای جنوب غربی	۹
۱-۲- اقتصاد	۹
۲-۲- تجارت	۱۵
۲-۳- کشورهای آ.آ.ج.غ. و تجارت کالاهای با فناوری بالا (High tech)	۳۶
فصل سوم: بررسی مطالعات نظری، تجربی و ارائه مدل تحقیق	۴۳
۱-۳- مدل جاذبه تجارت: پایه‌های نظری	۴۴
۲-۳- تجارت کالاهای با فناوری بالا: دیدگاه‌های نظری و تجربی	۵۱
۱-۲-۳- متغیرهای عمومی اقتصاد-عوامل توده‌ای (Mass-variables)	۵۲
۲-۲-۳- ساختار صنعتی و اقتصادی (Economic and industrial structure)	۵۴
۳-۲-۳- متغیرهای فن‌آورانه (Technological variables)	۵۷

۶۳	۳-۲-۴- فضای سرمایه‌گذاری (Investment climate).....
۶۵	۳-۲-۵- متغیرهای رقابت پذیری قیمتی (Price-competitiveness factors).....
۶۶	۳-۳- شناسایی متغیرهای اثرگذار.....
۷۱	فصل چهارم: داده‌ها، مدل تجربی و روش اقتصادسنجی.....
۷۱	۴-۱- گزینش پایه داده‌ای.....
۷۶	۴-۲- مدل تجربی.....
۸۸	۴-۳- روش اقتصادسنجی.....
۹۱	فصل پنجم: برآورد مدل و ارزیابی پتانسیل‌ها.....
۹۲	۵-۱- برآوردها.....
۱۰۱	۵-۲- ارزیابی پتانسیل‌های تجارت دوجانبه کشورهای آ.آ.ج.غ. در صنایع با فناوری بالا.....
۱۰۱	۵-۲-۱- ارزیابی پتانسیل‌های تجاری بر مبنای مدل‌های ایستا.....
۱۰۵	۵-۲-۲- ارزیابی پتانسیل‌های تجاری بر مبنای مدل‌های پویا.....
۱۰۹	۵-۳- گزینش مناسب‌ترین شرکت‌های تجاری.....
۱۱۶	۵-۴- نتیجه‌گیری.....
۱۱۹	فصل ششم: نتیجه‌گیری و سیاست‌های راهبردی.....
۱۳۳	منابع و مراجع.....
۱۳۹	فهرست پیوست‌ها.....

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۲	جدول ۱-۱ - پنج شریک نخست تجاری (۲۰۰۷ میلادی)
۶	جدول ۲-۱ - تقسیم بندی سازمان ملل متحد از آسیا
	جدول ۳-۱ - کشورهای اسلامی آسیای جنوب غربی
۷	(بنابر تعریف سند چشم انداز ۲۰ ساله)
	جدول ۱-۲ - روند تجارت جهانی و تجارت درون گروهی مجموع کشورهای عضو سازمان
۲۵	کنفرانس اسلامی طی دوره ۲۰۰۷-۱۹۹۵
۲۸	جدول ۲-۲ - منابع وارداتی کشورهای منتخب در سال ۲۰۰۷
۳۲	جدول ۳-۲ - بازارهای صادراتی کشورهای منتخب در سال ۲۰۰۷
	جدول ۴-۲ - ۲۰ کشور نخست صادرکننده کالاهای با فناوری بالا در سال ۲۰۰۷ - ارزش
۳۶	صادرات (میلیون دلار)
	جدول ۱-۳ - متغیرهای (به طور نظری) اثر گذار بر تجارت در گروه کالاهای با فناوری
۶۷	بالا - گروه بندی پنج گانه
	جدول ۱-۵ - برآوردها با استفاده از مدل ایستای Hausman-Taylor و مدل پویای
۹۲	Arellano, Bond and Bover
	جدول ۲-۵ - پتانسیل های صادراتی کشورهای A.T.ج.غ. در صنایع با فناوری بالا: مدل ایستای
۱۰۱	HT - زیر گروه کشورهای مرجع (SHTR)

- جدول ۳-۵- پتانسیل‌های صادراتی کشورهای آ.ا.ج.غ. در صنایع با فناوری بالا:
مدل ایستای HT - زیر گروه کشورهای پیشرو ۱۰۴
- جدول ۴-۵- پتانسیل‌های صادراتی کشورهای آ.ا.ج.غ. در صنایع با فناوری بالا:
مدل پویای ABB - زیر گروه کشورهای مرجع ۱۰۶
- جدول ۵-۵- پتانسیل‌های صادراتی کشورهای آ.ا.ج.غ. در صنایع با فناوری بالا:
مدل پویای ABB - زیر گروه کشورهای پیشرو ۱۰۸
- جدول ۶-۵- پتانسیل‌های وارداتی کشورهای آ.ا.ج.غ. در صنایع با فناوری بالا:
مدل ایستای HT - زیر گروه کشورهای مرجع ۱۱۰
- جدول ۷-۵- پتانسیل‌های وارداتی کشورهای آ.ا.ج.غ. در صنایع با فناوری بالا:
مدل ایستای HT - زیر گروه کشورهای پیشرو ۱۱۲
- جدول ۸-۵- پتانسیل‌های تجارت دوجانبه ایران با کشورهای آ.ا.ج.غ. در صنایع با فناوری بالا هزار دلار (آمریکا) ۱۱۵

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۱-۲- سهم کشورهای اسلامی و زیر گروه آسیای جنوب غربی از GDP جهانی طی سالهای ۲۰۰۸-۱۹۹۵.....	۱۰
نمودار ۲-۲- سهم کشورهای اسلامی آسیای جنوب غربی (بدون عراق و افغانستان) از GDP کشورهای عضو OIC طی سالهای ۲۰۰۸-۱۹۹۵.....	۱۱
نمودار ۳-۲- سهم کشورهای اسلامی آسیای جنوب غربی از کل GDP همان کشورها در سال ۲۰۰۸.....	۱۲
نمودار ۴-۲- درآمد سرانه به ارزش قدرت خرید (PPP) - دلار آمریکا، ۲۰۰۸.....	۱۳
نمودار ۵-۲- سهم صنایع کارخانه‌ای (manufacturing) در اقتصاد ۲۰۰۸.....	۱۴
نمودار ۶-۲- تجارت کل و تجارت درون گروهی کشورهای اسلامی.....	۱۷
نمودار ۷-۲- صادرات کل و درون گروهی کشورهای اسلامی.....	۱۸
نمودار ۸-۲- واردات کل و درون گروهی کشورهای اسلامی.....	۱۸
نمودار ۹-۲- تجارت کل و تجارت درون گروهی ۲۳ کشور برگزیده.....	۲۰
نمودار ۱۰-۲- صادرات کل و درون گروهی ۲۳ کشور برگزیده.....	۲۱
نمودار ۱۱-۲- واردات کل و درون گروهی ۲۳ کشور برگزیده.....	۲۱
نمودار ۱۲-۲- سهم در صادرات کالاهای با فناوری بالا.....	۳۷
نمودار ۱۳-۲- روند زمانی سهم ۵ کشور نخست در صادرات کالاهای با فناوری.....	۳۸

فهرست پیوست‌ها

عنوان

صفحه

پیوست ۱: سطح نوآوری بر مبنای تعداد امتیازات به ثبت رسیده برای هر کشور طی دوره ۲۰۰۷-۱۹۹۵.....	۱۴۰
پیوست ۲: نوآورترین کشورهای دنیا برحسب تعداد امتیازات به ثبت رسانده طی دوره ۲۰۰۷-۱۹۹۵.....	۱۴۶
پیوست ۳: پایه داده‌ای کشورهای واردکننده، کشورهای صادرکننده و دوره‌های زمانی.....	۱۴۸
پیوست ۴: جدول ضرایب همبستگی برای هر جفت از متغیرهای بالقوه مدل.....	۱۵۱
پیوست ۵: آماره VIF برای مشخصه‌های آلترناتیو مدل.....	۱۵۷
پیوست ۶: آزمون هوسمن برای گزینش بین مدل با اثرات ثابت (FEM) و مدل با اثرات تصادفی (REM).....	۱۵۸
پیوست ۷: پتانسیل‌های دوجانبه کشورهای ا.آ.ج.غ. جهت صادرات در صنایع با فناوری بالا - سال ۲۰۰۷.....	۱۶۰